

FEL.10.5.1. Ahlak Felsefesi: Konu ve Temel Kavramlar

Öğrenme Rehberi

Bu rehber, felsefenin en temel alanlarından biri olan ahlak felsefesini (etik) anlamanız, temel kavramlar arasındaki farkları kavramanız ve felsefi bir muhakeme yeteneği geliştirmeniz için Öğretmen İmecesi, felsefe Zümresi tarafından tasarlanmıştır.

1. Bölüm: Ahlak ve Etik Kavramlarını Tanıma

İnsan sadece bilen bir varlık değil, aynı zamanda eylemlerde bulunan ve bu eylemlere değerler yükleyen bir varlıktır. İnsan davranışları iki boyutta incelenebilir:

- **Olgusal Boyut:** Bir davranışın fiziksel veya dilsel kurallara uygunluğu gibi gözlemlenebilir kısmıdır. Örneğin, konuşurken kullanılan kelimeler ve dil bilgisi kuralları olgusaldır.
- **Değer Boyutu:** Bir davranışın altında yatan niyet ve yarattığı etkidir. Konuşurken birini kırmak veya yanıltmak, davranışın değerle ilgili (ahlaki) kısmıdır. **Ahlak ve Etik Arasındaki Farklar** **Ahlak**, toplum içinde insanların birbirleriyle olan ilişkilerini düzenleyen, zamanla oluşan ve genellikle yazısız olan kurallar bütünüdür. Her toplumun kendine özgü bir ahlak yapısı olabileceği gibi, insanlığın ortak kabul ettiği değerler de bulunur. **Etik (Ahlak Felsefesi)** ise ahlaki felsefi açıdan inceleyen disiplindir. Ahlakın ne olduğunu, ahlaki davranışların ölçütlerini ve temellerini sorgular. Kısacası ahlak "uygulama", etik ise bu uygulama üzerine yapılan "teorik düşünme"dir.

2. Bölüm: Ahlak Felsefesinin Temel Kavramları

Ahlak felsefesi, eylemlerimizi değerlendirirken belirli anahtar kavramları kullanır:

- **İyi ve Kötü:** Ahlakça yapılması istenen, değerli bulunan davranışlar "iyi"; yapılması istenmeyen ve değersiz görülen davranışlar ise "kötü" olarak adlandırılır.
- **Erdem:** İnsanın ahlaki açıdan sürekli olarak iyiye yönelmesi, iradesinin dürüstlük, cesaret ve adalet gibi olumlu niteliklere sahip olmasıdır.
- **Vicdan:** Bireyin kendi davranışlarını, sahip olduğu değerler ışığında yargılama gücüdür. Bir tür iç mahkeme olarak da tanımlanabilir.
- **Özgürlük:** Kişinin herhangi bir dış baskı altında kalmadan, kendi iradesiyle karar verebilme ve eylemde bulunabilme durumudur.
- **Sorumluluk:** Özgür iradesiyle bir eylemde bulunan kişinin, bu eylemin sonuçlarını üstlenmesidir. Özgürlük ve sorumluluk birbirini tamamlayan iki kavramdır.

3. Bölüm: Ahlak Felsefesinin Temel Problemleri

Ahlak felsefesi iki temel problem üzerinde yoğunlaşır:

3.1. Evrensel Ahlak Yasasının İmkânı

"Herkes için geçerli, zamandan ve mekândan bağımsız bir ahlak yasası var mıdır?" sorusu etrafında iki ana görüş şekillenmiştir: **Evrensel Ahlak Yasasının Varlığını Kabul Edenler:**

- Sokrates
- Farabi

- Immanuel Kant (Ödev ahlakı)
- John Stuart Mill **Evrensel Ahlak Yasasının Varlığını Kabul Etmeyenler:**
- Epiküros
- Thomas Hobbes
- Max Stirner
- Jeremy Bentham

3.2. Özgürlük ve Sorumluluk İlişkisi

Bir davranışın ahlaki olarak değerlendirilebilmesi için kişinin özgür olması gerekir. Eğer bir kişi bir davranışı yapmaya zorlanmışsa, o davranıştan ahlaken sorumlu tutulması tartışmalıdır. Günümüzde bu tartışmalar, dijital ortamlardaki davranışlardan sorumlu olma ve yapay zekânın ahlaki bir özne olup olamayacağı gibi konulara kadar uzanmaktadır.

On Kısa Cevaplı Soru (Quiz)

1. Ahlak ve etik arasındaki temel fark nedir?
2. Bir davranışın olgusal boyutu ile değer boyutu arasındaki farkı bir örnekle açıklayınız.
3. Ahlak felsefesinde "iyi" ve "kötü" kavramları neyi temsil eder?
4. "Vicdan" kavramını ahlaki bir mekanizma olarak nasıl tanımlarsınız?
5. Özgürlük ve sorumluluk kavramları neden birbirinden ayrı düşünülemez?
6. Erdemli bir insanı tanımlayan temel nitelikler nelerdir?
7. Evrensel ahlak yasasının varlığını savunan iki filozofu belirtiniz.
8. Evrensel ahlak yasasının imkânını reddeden filozofların temel argümanı nedir?
9. Immanuel Kant'a göre ahlaki eylemin temel amacı nedir?
10. Aristoteles'e göre ahlaki eylemin nihai amacı nedir?

Cevap Anahtarı

1. Ahlak, toplumsal yaşamı düzenleyen yazısız kurallar toplamıdır; etik ise bu kuralları ve ahlaki eylemi felsefi olarak inceleyen, sorgulayan disiplindir.
2. Piknik yapmak olgusal bir davranıştır; piknik yaptıktan sonra çevreyi kirletmemek veya çöpleri toplamak ise bu davranışın değer boyutudur.
3. İyi, ahlaken yapılması istenen ve değerli bulunan eylemleri; kötü ise yapılması istenmeyen ve olumsuz değer taşıyan eylemleri temsil eder.
4. Vicdan, bireyin kendi davranışlarının ahlaki değerini içsel olarak sorguladığı, bir tür "iç ses" veya ahlaki yargılama yetisidir.
5. Bir kişinin bir eylemden sorumlu tutulabilmesi için, o eylemi kendi özgür iradesiyle seçmiş olması gerekir; özgürlük yoksa sorumluluktan bahsedilemez.
6. Erdemli bir insan; cesaret, özveri, dürüstlük ve adalet gibi yüksek ahlaki değerleri hayatında bir alışkanlık haline getirmiş kişidir.
7. Sokrates ve Farabi (veya Immanuel Kant, J.S. Mill) evrensel ahlak yasasının varlığını savunan filozoflardır.
8. Bu filozoflar, ahlaki değerlerin kişisel çıkarlara, hazlara veya toplumsal koşullara göre değiştiğini, dolayısıyla herkes için geçerli tek bir yasanın olamayacağını savunurlar.
9. Kant'a göre ahlaki eylemin temel amacı, herhangi bir çıkar gözetmeksizin sadece "ödev" duygusuyla hareket etmektir.
10. Aristoteles'e göre ahlaki eylemin ve insanın hayattaki tüm çabalarının temel amacı mutluluğa ulaşmaktır.

Deneme Formatında Soru Önerileri (Cevapsız)

1. **Gyges'in Yüzüğü ve Ahlak:** Platon'un anlattığı "Gyges'in Yüzüğü" öyküsündeki görünmezlik yeteneğine sahip olsaydınız, davranışlarınızda ne gibi değişiklikler olurdu? İnsanları iyiye yönelten şey sadece toplumsal baskı mıdır yoksa içsel bir erdem midir?
2. **Yapay Zekâ ve Etik:** Aristoteles'e göre mutluluk, Kant'a göre ödev olan ahlaki motivasyon, bir yapay zekâ için ne ifade edebilir? Yapay zekâdan ahlaki bir sorumluluk beklemek ne kadar doğrudur?
3. **Dijital Dünyada Sorumluluk:** Günlük hayattaki ahlaki sorumluluklarımızla, dijital platformlardaki davranışlarımızın sorumlulukları arasında bir fark var mıdır? Anonimlik özgürlüğü artırırken sorumluluğu azaltır mı?
4. **Tüketim Toplumu ve Ölçülülük:** İbni Miskeveyh'in "ölçülülük" erdemi ışığında, günümüz tüketim toplumunun alışkanlıklarını ahlaki açıdan nasıl değerlendirirsiniz?
5. **Evrensel Değerler:** Farklı kültürlerde ahlaki kabul edilen davranışların farklı olması, evrensel bir ahlak yasasının olmadığı anlamına mı gelir yoksa tüm bu farklılıkların altında yatan ortak insani değerler var mıdır?

Kapsamlı Sözlük

- **Ahlak:** İnsanların toplumsal davranışlarını düzenleyen yazısız kurallar ve değerler bütünü.
- **Ahlak Felsefesi (Etik):** Ahlakı, ahlaki eylemi, iyi ve kötü gibi kavramları felsefi olarak inceleyen disiplin.
- **Erdem:** Ahlaki olarak yüceltilen; dürüstlük, adalet, cesaret gibi olumlu kişilik özellikleri.
- **İyi:** Ahlakça yapılması gereken, olumlu değer taşıyan eylem.
- **Kötü:** Ahlakça yapılması istenmeyen, olumsuz değer taşıyan eylem.
- **Özgürlük:** Kişinin kendi iradesiyle, dış zorlama olmadan karar verebilmesi.
- **Sorumluluk:** Kişinin özgürce seçtiği eylemlerinin sonuçlarını üstlenmesi.
- **Vicdan:** Bireyin eylemlerini kendi içinde yargılamasını sağlayan ahlaki yeti.
- **Ödev Ahlakı:** Kant tarafından savunulan, bir eylemin sonuçlarına değil, sadece iyi niyet ve görev bilinciyle yapılmasına odaklanan ahlak anlayışı.

Öğretmen İmecesi Biyoloji Zümresi tarafından Hazırlanmıştır.

ogretmenimecesi.com